

ds. Joep Dubbink

Deuteronomium 15:1-11 – Marcus 10:17-31

Gemeente van onze Heer,

Misschien voelen jullie de bui vast al hangen: dit kan zomaar zo'n preek worden waarvan je bedrukt naar huis gaat, 'somer en terneergeslagen' zoals die rijke man. 'Eigenlijk zou ik ... alles, of heel veel, moeten weggeven. Maar ja, dat geldt zit in mijn huis, of in mijn pensioenvoorziening, of ik heb het nodig voor later. Dat ga ik echt niet doen. Maar als ik een echte goede christen zou zijn, zou het dan niet toch moeten? Nou, dan ben ik maar een halfslachtige christen, 't is niet anders. Maar...' Werkt dat? Ik weet het niet. Je overvraagd weten, en het knagende schuldgevoel daarover, daar worden we geen betere gelovigen van.

Het kan ook anders. Er zijn vast wel argumenten te bedenken waardoor een rijke tóch in de hemel kan komen. Inventieve bijbeluitleg, daar zijn we hier toch altijd voor in! En we zijn niet de eersten, dat is troostrijk: al in de tweede eeuw heeft een kerkvader er een geschriftje aan gewijd, om deze bijbeltekst wat te relativiseren: 'Kan ook een rijke in de hemel komen' was de titel, en het antwoord: 'Ja hoor'! Blijkbaar wilde hij de rijken in zijn gemeente, die er toen ook al waren, een beetje paaien, niet te veel tegen het hoofd stoten. Zo gaat het nog steeds. Ik zocht even op een kerkelijke website, en ik vond de argumenten gemakkelijk: ook andere rijken in de bijbel, Abraham en Job bijvoorbeeld, staan in Gods gunst.

Die beeldspraak van 'kameel door het oog van een naald' bijvoorbeeld: in de eerste plaats is er een tekstvariant waarin niet 'kameel' staat, maar 'kabeltouw'. Dat scheelt maar één letter in het Grieks. Maar helaas, dat is niet de originele tekst, dat kan nooit bedoeld zijn. En het wordt nog een toer, dat kabeltouw... Wat je veel hoort in wat populaire exegese, is dat er een poortje in Jeruzalem zou zijn, waar een kameel niet of nauwelijks doorheen kan, en dat 'het oog van de naald' zou heten. Het is nooit echt bevestigd, maar het zou de beeldspraak toch een stukje prettiger maken: moeilijk, maar niet onmogelijk.

Ik kwam een verwerking voor kinderen tegen: een stukje papier zo vouwen en inknippen dat je er een gesloten ring van kunt maken waar je doorheen kunt. Leuke knutsel, maar wat zeg je ermee: dat je, als je maar een beetje handig bent, je wel om dit gebod van Jezus heen kunt werken? Lijkt me niet de goede boodschap.

Laten we naar onze teksten gaan, goed lezen geeft vaak nieuw inzicht en biedt troost. Beide teksten gaan over rijkdom, maar heel verschillend. De lezing uit Deuteronomium gaat over armoedebestrijding, en dus over beleid; over regels om te zorgen dat mensen niet creperen in armoede. Belangrijk! En ja, daar zal de rijke ook aan mee moeten werken, die moet wel iets afstaan. De lezing uit het evangelie gaat over iets anders: over de spiritualiteit van de rijke. Hoe het met die rijke goed komt. Dat is een andere vraag. Beide zijn belangrijk.

* * *

Eerst armoedebestrijding. Het gaat hier om een manier om verarming tegen te gaan. Die bestaat uit kwijtschelding van schulden. Elke zeven jaar worden alle schulden geschrapt, wie dan nog niet heeft kunnen afbetalen, wordt de schuld kwijtgescholden.

Gaat dat werken, kan dat ook bij ons? Denk van niet. Hypotheken lopen over meer dan zeven jaar, kredieten vaak ook. Onze maatschappij zit heel anders in elkaar, het gaat niet om precies *deze* regeling, maar om *dat* je iets regelt voor de arme. Of het *toen* praktisch gewerkt heeft weet ik ook niet. Je kunt er zo kritiek op uitoefenen. Van die regeling, van elke regeling trouwens, kun je misbruik maken. De één werkt hard, en redt 't om zijn schuld bijtijds helemaal af te lossen; de ander neemt het makkelijk, betaalt voor de vorm wat terug, is dat eerlijk voor de kredietverstrekker? Maar misbruik maakt het nog geen slechte regel. Misbruik van een regel is soms minder erg dan maatregelen om dat te voorkomen. We hadden die Bulgaren die een paar miljoen fraudeerden, waar we allemaal razend over waren, beter kunnen laten gaan. De draconische wetgeving die ons de toeslagenaffaire opleverde, met ernstig leed voor duizenden onschuldige mensen, kost nu miljarden om te herstellen. 'Wees niet al te rechtvaardig', zei Prediker al, 'je zou jezelf tot verbijstering brengen' (Pred. 7:16); een gevaarlijke tekst maar hier is 'ie nou eens van toepassing.

Ook in het algemeen wil de wet in Deuteronomium, dat je 'diep in de buidel tast' voor wie verarmt. En bij het lenen *niet* berekenend denkt, oei, het jaar van de kwijtschelding komt eraan, dat krijg ik niet meer bijtijds terug! Let op hoe de focus van de Thora ligt: niet op het misbruik door de ontvanger, maar op de schraperigheid van de gever. Daar kunnen wij een puntje aan zuigen! Onthoud in elk geval: het gaat om *recht*, om *beleid*, om meer dan persoonlijke liefdadigheid; maar die laatste is er ook, zodat je je niet kunt verschuilen achter regels als iemand je persoonlijk aanspreekt. Want geven is een geestelijke zaak. Het staat niet los van je geloof, want die geefbereidheid wordt beloond, de Heer zal je erom zegenen.

Nog even over die woorden 'armen zullen er altijd zijn bij u'. Dat lijkt in regelrechte tegenspraak met wat er eerder staat, dat er geen armen hoeven te zijn in het beloofde land; blijkbaar is de praktijk toch weerbarstiger dan de theorie. Het is belangrijk om die woorden goed te horen. Dat is geen fatalisme, geen 'Ach, aan armoede is toch niks te doen, da's dweilen met de kraan open', dus laat maar zitten; integendeel. Die woorden geven aan dat je nooit van de zorg voor de armen af bent. Ook niet in onze samenleving. Als land zijn wij rijk, horen bij de rijksten ter wereld. Per persoon ligt dat anders, en bestaat armoede nog steeds: dan heb je wel meer dan iemand in Haïti, maar daar heb je niks aan want je leeft hier, en armoede is, niet fatsoenlijk kunnen leven tussen je medemens, niet mee kunnen doen. Het verdient alle aandacht om daar wat tegen te doen, ook als je weet dat er altijd weer situaties zullen zijn waarbij mensen toch tussen de regels door vallen.

* * *

Dat is het eerste deel, maar het tweede is eigenlijk net zo belangrijk vandaag: hoe zit het met die rijke? Want de evangelietekst gaat over een rijke, die van z'n geld af moet. Nou ja, die rijke stelt de vraag die vaker aan Jezus gesteld wordt: hoe krijg ik het eeuwige leven. Interessante vraag. En bij mijn weten antwoordt Jezus *nooit*: het eeuwige leven krijg je door dit of dat te doen. Hij antwoordt altijd kritisch, en met een omwegje.

Die man die over zijn naaste begint te zeveren, in een ander evangelie (Lucas 10:25-37), die krijgt te horen dat 'ie dit en dat moet doen: 'dan zul je *leven!*' Er zijn waarachtig bijbelvertalingen die dan 'eeuwig leven' aanvullen, want dat zal Jezus wel bedoeld hebben. Potverdrie nog aan toe, daar word ik boos van. Alsof Jezus niet precies zegt wat 'ie wil, en niet door ons geholpen hoeft te worden.

Er is dus wat mee, met die vraag, dat wil ik ermee zeggen. Deze man wil niet zomaar iets goeds doen voor God of voor een ander, maar die zit met zichzelf in de knoop: het gaat hem om het loon, later, in de hemel. Hij is bang! Daarom wordt Jezus ook een beetje narrig, je merkt het: 'Je kent toch de geboden, doe dat nou gewoon'. En dan zegt 'ie, 'dat doe ik allemaal al, maar nou?' Nou, zó uitgedaagd wil Jezus hem wel een handje helpen: als je dan echt tot het gaatje wilt gaan, nou, dan weet ik

nog wel iets voor je. Geef *dan* alles weg en volg mij.¹ Het is dus een uitgelokt antwoord. Het is niet zomaar voor iedereen. We zouden ook niet precies weten wat al die mensen die al hun geld zouden weggeven dan moeten gaan doen, en hoe ze aan eten en onderdak moeten komen. Ik houd het antwoord op vette ironie: Joh, als jij zo graag de morele held uit wilt hangen, nou, dan heb ik nog wel iets voor je.

O, ironie, pfff. Dan zijn we er dus vanaf? Niet helemaal. Wat *geen* ironie is, is wat Jezus vervolgens preekt: 'Wat moeilijk is het voor rijken om het koninkrijk van God binnen te gaan.' Let op het verschil: niet het eeuwige leven, maar het Koninkrijk, dat is niet beperkt tot het hiernamaals maar begint al hier. Hoe doe je dat, hier al, de goede weg, het goede leven? Dat is inderdaad voor een rijke niet makkelijk! Het is natuurlijk maar *een* stukje van het verhaal, maar het lijkt me geen toeval dat de ontkerkelijking vooral doorzet in rijke samenlevingen zoals de onze. Hoe doe je het goede? Door los te komen van je bezit, door het niet tot een afgod te maken die belangrijker voor je wordt dan God zelf.

En daar komt de spiritualiteit om de hoek kijken. Wie zo aan z'n bezit hangt, die heeft een probleem. Die is niet meer echt vrij, die wordt door dat geld bepaald. Het geeft je zekerheid, status, identiteit. Luther formuleerde ooit heel bondig: 'Een god is dat, waarvan je alles verwacht en waarheen je kunt vluchten om aan het kwade dat je in je bestaan bedreigt te ontkomen.

Datgene waarop je je hart zet: dat is eerst en vooral 'geld en goed', in het evangelie vaak 'de Mammon' genoemd, de meest voorkomende afgod op aarde. Je waant je zo veilig als zat je in het paradijs zolang je erover beschikt, je voelt je benauwd en van God verlaten als je zonder zit.²

Geld kan een obsessie worden. Het is nooit genoeg. Een paar jaar geleden kwam er een wet over de openbaarmaking van salarissen van topondernemers. Het idee was, dat schaamte over die forse bedragen een matigend effect zou hebben. Het omgekeerde bleek waar. Sommige CEO's kwamen erachter dat anderen meer kregen, en dat ze zelf, vooral ook in aanzien, achterop raakten... Je kunt maar problemen hebben.

Als je dus makkelijk los komt van je geld, als je maar geeft, dan is het OK? Nou, het helpt wel. Maar alles is relatief. Vorige week hoorde ik over het bestaan van een fonds, dat een groot bedrag per jaar mocht uitgeven. 'Hoe komen jullie daaraan?' Nou, van die en die – ik kende hem toevallig uit Zeist. Prachtig. Maar diegene staat wel in de Quote500, en niet onderaan, dan ik een miljoen toch ook weer kleingeld. Evengoed geweldig dat iemand het doet, want het blijkt dat geld verzamelen verslavend is. Dáár moet je dus voor uitkijken. En voor elke andere verslaving, elke andere fixatie die je onvrij maakt.

Want vooral geld en bezit veroorzaken dat je er hooghartig van wordt. Of je het nu geërfd hebt of zelf verworven – verdiend vind ik al een groot woord, want veel anderen verdienen het ook, qua inzet, maar krijgen veel minder – je kunt gaan denken dat je er recht op hebt, dat het je toebehoort. Je zou je dan 'financieel onafhankelijk' kunnen noemen. En dat is nou precies wat een mens niet is, onafhankelijk, als christen. Er is alle reden om rijkdom erg te relativiseren: geboren in die familie, daar heb je niks voor gedaan. Geniaal in je vak of in zakendoen, dat is een gave, maar die heb je ook maar

¹ Iemand wees me er na afloop terecht op, dat er wél staat: 'Jezus zag hem liefdevol aan'! Daar had ik inderdaad meer aandacht aan moeten geven. Toch houd ik óók dat van die ironie staande. Het is allebei. Liefdevol wijst Jezus hem terecht met deze voor hem onhaalbare opdracht, en ik geloof geen moment dat Jezus of de evangelist bedoelen dat hij nu 'verloren gaat' omdat hij dit niet kan opbrengen. Hij leert wel iets: dat hij niet zichzelf kan redden.

² Luther in de Grote en de Kleine Catechismus. Zie https://www.rinsereelingbrouwer.nl/waar-je-hart-aan-hangt-dat-is-je-god-luthers-uitleg-van-het-eerste-gebod-in-zijn-grote-catechismus/#_ftn9

gekregen! Goede spiritualiteit, daar hoort bij, dat je weet dat je aan jezelf niet genoeg hebt, dat je een ander en dat je die Ene Naam nodig hebt.

* * *

Brugje naar het avondmaal. Dat past eigenlijk heel goed bij deze lezing. Het avondmaal laat ons ontvangen. We hebben het niet 'nodig', we hebben goed ontbeten, en toch hebben we het nodig als teken van het geschenk van God, zijn liefde, zijn toewijding, zijn belofte en zijn gebod. Ontvangen, ook als je rijk bent.

En, terzijde, laat dat ontvangen dan ook *zien*. U krijgt het vandaag aangereikt, grijp er niet naar, maar ontvang het met open hand, dat is qua gebaar veel sprekender. Maar als u zich vergist, niet mee zitten, het is zo'n automatisme.

Mag je dan, als je een beetje loskomt van je bezit, een gerust geweten hebben? Dat weet ik niet, ik weet ook niet of het mijn taak is om jullie van een gerust geweten te voorzien. Het mag een beetje blijven schuren: voor rijken is het best lastig de weg naar het goede leven te vinden; en de armen hebben we altijd bij ons. Dat blijft.

Amen.